Julkinen

06.02.2023

HE 324/2022 vp

Talousvaliokunta
Kirjallinen asiantuntijalausunto

Asia: HE 324/2022 vp Hallituksen esitys eduskunnalle takautuvasti maksettavaa sähköhyvitystä sekä sähköenergialaskujen maksuaikojen pidennystä koskevaksi väliaikaiseksi lainsäädännöksi

Helen Oy kiittää mahdollisuudesta antaa kirjallinen asiantuntijalausunto ja tulla talousvaliokunnan kuultavaksi asiassa HE 324/2022 vp ja toteaa seuraavaa:

Helen ymmärtää hallituksen esityksen tavoitteen tukea kuluttajia poikkeuksellisen korkeiden sähkön hintojen aiheuttamassa haastavassa taloudellisessa tilanteessa. Esitystä aloitettiin valmistelemaan joulukuussa 2022 eri tilanteessa kuin missä tällä hetkellä olemme sähkömarkkinoilla: tammikuun 2023 keskihinta pörssissä oli alle 9 senttiä. Määräaikaisia kiinteähintaisia sopimuksia on tarjolla 10–15 sentin hinnoilla, ja esimerkiksi Helen laskee toistaiseksi voimassa olevien sopimusten sähkön hintoja keskimäärin noin 50 prosenttia huhtikuun alusta alkaen.

Toteutustapa riskeeraa tuen maksamisen ja lisää merkittävästi veronmaksajien kustannuksia

Sähköhyvityksen valmistelun lähtökohta on ollut hallituksen antama tavoite siitä, että **tuen pitää näkyä konkreettisesti sähkölaskulla.** Jo itse esitystekstistä sekä kautta linjan yli 50 lausunnosta nousee esiin se, että tuen toteutustavan tekninen valinta eli se, että tuki maksetaan sähkölaskun kautta aiheuttaa lähes ylitsepääsemättömät ongelmat toteutuksessa sekä lain tavoitteiden kannalta vastakkaisia vaikutuksia. Näitä epäkohtia eivät ole nostaneet vaan sähköyhtiöt, vaan eri lausunnon antajat akateemisesta maailmasta ja muista viranomaistahoista lähtien.

Hallituksen esityksen mukaan tuki kohdentuu hyvätuloisille ja erityisesti erittäin hyvätuloisille. Esityksessä todetaan *”Kuluttajien tulotason huomioiva tukimalli edellyttäisi näin ollen, että tuki toteutettaisiin valtionhallinnon toimesta, esimerkiksi hakemusperusteisena tukena.”* Automaattinen hyvitys sähkölaskulla kaikille tarkoittaa myös sitä, että tukea maksetaan laajalle joukolle suomalaisia, jotka eivät hakisi tukea, mikäli sitä tulisi hakea esimerkiksi Kansaneläkelaitokselta. Iso osa 400 miljoonan euron määrärahasta säästyisi, mikäli tukea haettaisiin erikseen. Kohdentaminen olisi mahdollista: esimerkiksi Ruotsissa sähkölaskuihin liittyvät tuet maksetaan paikallisen Kelan Försäkringskassan kautta. Tällä valitulla toteutustavalla tuessa ei voida ottaa huomioon henkilön tulotasoa ja itse esityksessäkin sanotaan että *”**vastaava tukimäärä olisi voitu jakaa myös jo päätettyjen sähkövähennyksen ja sähkötuen parametrien muutoksella**. Tällöin valmistelun pohjaksi annettu tavoite sähköhyvityksen näkymisestä loppukäyttäjän laskulla ei olisi kuitenkaan toteutunut.”*

On suuri riski, että tällä tavalla toteutettu monimutkainen ja nopeasti 60 sähköyhtiöille annettu velvoite, ei onnistu virheettömästi, vaikka yhtiöt tekevät kaikkensa. Toteutustavan tekninen valinta on kiistatta ongelmallinen, mutta jostain syystä sitä ei olla haluttu korjata hallituksen jatkovalmistelussa ja valmistelun pohjaksi annetusta tavoitteesta ei olla haluttu luopua. Olisi hyvä, että eduskuntakäsittelyssä vielä arvioidaan pohjavalinnan aiheuttamia ongelmia, koska siitä kiinni pitäminen on haitallista tai pahimmassa tapauksessa jopa estää esityksen tavoitteiden saavuttamisen.

Teknisiä muutosehdotuksia lakeihin

Kiireellä valmisteltu laki joudutaan toteuttamaan ison asiakasjoukon osalta manuaalisena työnä, joten lain tarkennukset sekä selkeät ja tarkat ohjeistukset ovat ehdoton edellytys onnistumiselle. Viranomaisten tulisi

tietojärjestelmätoimittajia sekä energia-alan toimijoita konsultoiden nopeasti muodostaa yhteiset mallit sekä esimerkkilaskelmat eri tilanteisiin. Helenin laskutuksen asiantuntijat ovat analysoineet lakiesitystä, ja pyrkineet löytämään siihen parannuksia, jotka lisäisivät onnistumisen mahdollisuutta.

Sähköhyvitys

- **Pykälän 4 laskentamäärittelyt erityisesti II maksuerän osalta** eivät avaudu asiantuntijoillemme, emmekä osaa laskea II erää lakiesityksen perusteella. Kohdan esimerkkilaskelmat ja linjaukset ovat ristiriitaisia. Esimerkiksi perusmaksuja ei ole huomioitu laskentaesimerkeissä. Helen näkee, että hyvityksen toinen erä voisi perustua tammikuun kulutukseen ja tammikuun hintaan. Tammikuu on jo takana, joten hyvitys ei vaikuttaisi enää tammikuun kulutukseen. Lisäksi tämä olisi asiakkaille helpompi ymmärtää kuin monimutkainen laskukaava. Myös eri yhtiöiden väliset omavastuuosuudet monimutkaistavat toteutusta. Omavastuu tulisi huomioida vaan yhdeltä yhtiöltä, esim. siltä kenen asiakkaana on ollut kuun viimeisenä päivänä.
- **Pykälä 3:** Sähköyhtiöt eivät pysty perkaamaan koko asiakaskantaansa mahdollisesti talouspakotteiden alaisten ihmisten löytämiseksi. Ymmärrettävästi tukea ei haluta kohdistaa talouspakotteiden alaisille ihmisille, mutta tieto näistä olisi tarjottava sähköyhtiöille keskitetysti esimerkiksi Datahubin kautta veloituksetta.
- **Pykälä 8:n valtiokonttorin aikarajat:** Lakiesityksen mukaan **”**hakemus sähköhyvitysten korvauksesta on jätettävä Valtiokonttorille ensimmäisen erän osalta viimeistään 31 päivänä maaliskuuta 2023 ja toisen erän osalta viimeistään 31 päivänä toukokuuta 2023. Helen näkee, että näihin aikarajoihin on mahdotonta päästä, koska tietojen keräämiseen kuluu aikaa. Kaikkia aikarajoja tulisi pidentää vähintään kuukaudella ja lisäksi niiden tulisi olla sidottuna lain voimaantuloon.

Pidennetty maksuaika

- **Luottotappioriskien pienentäminen:** Lakiesitys velvoittaa sähköyhtiöitä ottamaan erittäin suuret luottotappioriskit. Helen näkee, että valtion tulee korvata tämän uuden ja ennakoimattoman velvoitteen luottotappiot täysimääräisesti. Lisäksi luottotappioriskin pienentämiseksi maksuaikaa myönnettäville yrityksille on määriteltävä kokoraja. Sähkömarkkinalaissa on määritelty toimitusvelvollisuuden osalta yritysten kokoraja luottotappioriskien hallitsemiseksi, jota olisi selkeintä noudattaa tässäkin laissa: *”Vähittäismyyjän, jolla on huomattava markkinavoima jakeluverkonhaltijan vastuualueella, on toimitettava vastuualueella sähköä kohtuulliseen hintaan kuluttajille sekä muille loppukäyttäjille, joiden käyttöpaikka on varustettu enintään 3 x 63 ampeerin pääsulakkeilla tai joiden sähkönkäyttöpaikkaan ostetaan sähköä enintään 100 000 kilowattituntia vuodessa (toimitusvelvollisuus).”* Ilman rajaamista toimitusvelvollisiin asiakkaisiin suuret sähkönkäyttäjät voivat velvoittaa myyjää antamaan lisämaksuaikaa ilman varsinaista tarvetta käyttäen uutta maksuaikaa rahoitusinstrumenttina. Toimitusvelvollisen kokoluokan ylittävissä asiakkuuksissa lisämaksuaika on oltava myyjän ja asiakkaan välisesti neuvoteltavissa, eikä yksipuolisesti vaadittavissa.
- **Lisämaksuaikapyynnön aikarajaus:** Esityksen mukaan lisämaksuaikaa voi pyytää sähköenergiasta laskutettuun määrään, joka on syntynyt sähkönkulutuksesta 1.1.2023 – 30.4.2023 välisenä aikana. Koska laskutussyklit eivät ole tuon periodin mukaisia, niin se aiheuttaa käytännön ongelmia toteutuksessa (esimerkiksi kvartaaleittain lasketettavat sopimukset). Selkeyden vuoksi laissa tulisi määritellä aika siten, että maksuaikaa tulee pyytää esimerkiksi toukokuun loppuun mennessä tehdyille laskuille.
- **Keskitetty infopuhelin ja viestintä:** Sähköhyvitys ja lisämaksuaikamuutokset tulevat aiheuttamaan ennennäkemättömän paineen jo valmiiksi kuormitetuille asiakaspalvelijoille. Pelkäämme

työuupumuksen lisääntymistä sekä suuria rekrytointihaasteita näihin tehtäviin. Valtion tulisi helpottaa painetta esimerkiksi keskitetyllä infopuhelimella ja viestintäkampanjalla.

Julkihallinnollisen tehtävän teknisen suorittamisen kulut tulee korvata

Esityksen mukaan sähköyhtiöille siirtyy julkisen hallintotehtävän kaltainen tehtävä, mutta se voidaan siirtää, koska tehtävän luonne on tekninen ja sähköyhtiöille ei siirry harkintavaltaa. Esityksen lisäksi oikeusministeriön 20.1. antaman lausunnon mukaan: *”Oikeusministeriön käsityksen mukaan vaikuttaa siltä, että esitetyn mallin mukaisena sähköyhtiöille ehdotettu tehtävä lähestyy luonteeltaan perustuslain 124 §:ssä tarkoitettua julkista hallintotehtävää.”* Lisäksi Oikeusministeriön lausunnossa todetaan: *Jatkovalmistelussa on syytä täsmentää ehdotusta siltä osin, että missä määrin voidaan katsoa, että kyse on perustellusta julkisen vallan asettamasta lisävelvoitteesta, joka yrityksen tulee ottaa vastattavakseen ja missä määrin taas voitaisiin katsoa, että julkisen vallan tulisi ottaa vastattavaksi lisäkustannus sen yllättävyyden ja luonteen vuoksi. Lisäksi on syytä huomioida, että mikäli sähköhyvityksen toimeenpanoa pidetään julkisena hallintotehtävänä, on myös syytä ottaa huomioon julkisen hallintotehtävän hoitamiseen liittyvien kustannusten korvaamisesta se, mitä perustuslakivaliokunta on lausunut asiasta esimerkiksi lausunnossaan PeVL 33/2021 vp kappaleet 11–15.*

Helen on oikeusministeriön tulkinnan kanssa samaa mieltä. Sähköyhtiöille siirtyy teknisluonteinen julkinen hallintotehtävä, mutta valmistelussa ei ole täsmennetty kuinka julkinen valta ottaa vastattavakseen lisäkustannuksen. Helen on arvioinut, että pelkästään tietojärjestelmämuutoksista ja lisääntyvästä asiakaspalvelutyöstä yhtiölle tulee vähintään noin miljoonan euron kustannukset, jotka vaikuttavat asiakashintoihin. Toivomme perustuslakivaliokunnan arvioivan vielä, minkä tasoinen julkihallinnon tehtävä siirtyy yhtiöille ja linjaavan siihen sopivista kustannuskompensaatiosta.

Kunnioittaen,

Kimmo Malin, edunvalvontapäällikkö
Vastuullisuus ja yhteiskuntasuhteet
Helen Oy